

Germski nacionalni muzej - novi ulaz, 1993. Foto: Jürgen Musoft, GNM, Nürnberg

GERMANSKI NACIONALNI MUZEJ U 19. STOLJEĆU

DR. G. ULRICH GROßMANN
Germski nacionalni muzej, Nürnberg

Gotovo tisućljetna povijest Svetoga Rimskog Carstva Njemačkog naroda završila je 1806. godine abdiciranjem zadnjeg kralja odnosno cara Franje II. i ubrzo nakon toga podvrgavanjem Napoleonu. Insignije Njemačkog Carstva, vladarske insignije (žezlo, kruna, državna jabuka) zbog straha od francuskih trupa odnesene su iz Nürnberga u Beč, gdje se nalaze i danas.

Njemačko Carstvo nije imalo stalni glavni grad. Karlo Veliki bio je okrunjen u Aachenu,

a današnja Njemačka i današnja Francuska činile su u 9. stoljeću više ili manje zajedničko carstvo. Tek je godine 843. došlo do podjele baštine među Karlovim unucima, a ista se godina smatra početkom postojanja Svetoga Rimskog Carstva za njemački narod kao i za Francusku.

Njemački kralj, kojemu je pripala povlastica da ga papa okruni za cara Svetoga Rimskog Carstva Njemačkog naroda, stalno je sa svojom pratnjom, dvorjanima i službenicima mijenjao prebivalište. Bilo je mjesta kojima se davala prednost, no nije bilo ni jedne stalne rezidencije. Frankfurt je bio grad izbora, Aachen grad krunidbe, a Speyer mjesto pokopa.

Svaki je novi kralj od 14. stoljeća održavao svoj prvi državni sabor u Nürnbergu. Onamo su se donosile i vladarske insignije. U to doba i Prag je imao veću ulogu kao sjedište Karla IV, a od 17. stoljeća i Beč. Nije postojala

stvarna središnja vlast ni jedinstveni jezik jer su kraljevstvu u srednjem vijeku pripadali dijelovi Italije i jugozapadne Francuske (u kasnome srednjem vijeku i Milano te dijelovi Provanse), povremeno Češka, do 1648. Nizozemska, dijelovi današnje Belgije i Švicarske.

Pravi glavni grad, dakle sjedište vlasti, Njemačka ima tek od 1871, a u biti je to opet samo jedan provincijski glavni grad koji je podignut na razinu kraljevskoga glavnog grada - Berlin.

Godine 1806. nije više bilo kralja ni cara, a 1804. Austrija je izgradila vlastitu carevinu. Njemačko Carstvo zamijenio je srednjoeuropski savez država. Stotine knezova vladalo je na svojim rascjepkanim područjima, a Bečki kongres iz 1815. nije doveo do obnavljanja tog carstva. Povremeno su države ratovala jedne protiv drugih, npr. Pruska protiv Austrije 1866. U epohi osnivanja nacionalnih država, po uzoru na Veliku Britaniju, Francusku,

Utemeljitelj muzeja Hanz von Aufseß. Foto: Jürgen Musoft, GNM, Nürnberg

Španjolsku i ostale europske države, Nijemci su sanjali o njemačkoj nacionalnoj državi. Što su se više prepoznavala ograničenja u sustavu manjih država, to su veća bila očekivanja, premda promatrana iz potpuno različitih motrišta. S gospodarskog stajališta očekivale su se razvojne mogućnosti koje su se od 1834. barem djelomično trebale održati putem njemačke carinske unije, dok je ambiciozno građanstvo očekivalo čak i veće političke slobode.

Kultura i povijest postaju mete zanimanja kako bi se ostvario taj cilj. Gradnja Hermanova spomenika, započeta 1837. u istočnonjefalskom gradiću Detmoldu u čast Arminija, preimenovanog u Hermana, koji je početkom 19. stoljeća bio mnogostruko cijenjen u slikarstvu i pjesništvu, ne potvrđuje samo u najširem smislu germansku pobjedu nad Rimskim Carstvom (koja se dogodila u 9.

Pogled na kartuzijansku crkvu, stalni postav kasnosrednjovjekovne skulpture.

Foto: Jürgen Musoft, GNM, Nürnberg

godini poslije Krista u Teutoburškoj šumi, a prema najnovijim spoznajama u blizini Osnabrücka), nego ujedno simbolizira nadu u ojačanu Njemačku nasuprot Francuskoj - nipošto iz nepažnje, Hermanov je mač okrenut prema zapadu umjesto prema jugu, što je kritički zabilježeno u Francuskoj još 1842, gotovo cijelu generaciju prije negoli je kip

Kralj Karlo Veliki u kraljevskoj ornatu. Slika Albrecht Dürer 1512/13. Foto: Jürgen Musoft, GNM, Nürnberg

zapravo dobio svoje mjesto.

Nacionalne države Francuska i Engleska posjedovale su, zahvaljujući kraljevskim kućama kao njihovim osnivačima, nacionalne muzeje Louvre i British Museum. Njemačke vladarske kuće također su raspolagale značajnim privatnim zbirkama, koje su postupno stavljane na raspolaganje javnosti u Dresdenu, Berlinu, Münchenu i Beču. Međutim, ne-

dostajala je zbirka kojom bi se moglo predstaviti cijelo njemačko govorno područje. Nasuprot prijetećem položaju Hermannova mača na spomeniku, franački plemić Hans von Aufseß razvio je koncepciju istinski usmjerenu na budućnost. Nije ga zanimalo predstavljanje moći (može se reći i nepostojeće), već prezentacija povijesne i kulturno-povjesne veze. Godine 1832. objavio je prvi svezak *Priručnika za poznavanje njemačkog srednjeg vijeka*, čije se izdanje moralo ponoviti 1839. U tom razdoblju Aufseß je skupljao u miru sve što se njemu osobno činilo kulturnim dobrom vrijednim skupljanja i tipičnim za "germanski" prostor, dakle za njemačko govorno područje usred Europe, kao i za njemačke enklave u Istočnoj Njemačkoj. Te je predmete čuvao u svom zamku Unteraufseß, gdje je u glavnoj kuli uredio vlastitu radnu sobu, koja se i danas može razgledati.

Postavljanje izložbe u neposrednoj blizini Nürnberga bio je vrlo ambiciozan plan. Više od pola stoljeća Nürnberg je bio u središtu Carstva, samo je Beč mogao ponuditi slične uvjete, iako je ondje od kraja 16. stoljeća postojala kompleksna zbirka najviše carske kuće, vrlo važna, ali simbol jadnih prilika u malim državama.

Njemačkom i Europom harala je 1848/49. revolucija koja je trebala zemlji i njezinim brojnim državicama donijeti demokratsko ujedinjenje, ali je ubrzo ugušena. Pavlova se crkva još danas smatra simbolom demokratski ujedinjene Njemačke. Neuspjeh je ipak ponovno probudio razmišljanja da se na kulturnome i povijesnom području s nacijom treba baviti bez obzira na granice. Više je puta Hans von Aufseß poduzimao akcije u tom smjeru. Godine 1852. konačno mu je uspjelo da u skupnu zbirku njemačkoga Povijesnog i arheološkog udruženja koje je zas-

jedalo u Dresdenu pod predsjedanjem kralja Ivana Saksonskog uđe odluka da: "1. treba neodložno preporučiti osnivanje i izgradnju germanskog muzeja za kompleksnu zbirku i 2. da se Muzej s današnjim datumom treba smatrati osnovanim". Tako je 17. kolovoz postao datum osnivanja Muzeja. Još prije, revolucionarne 1848, nastavljena je izgradnja kölnske katedrale, koja je smatrana nacionalnim spomenikom. Budući da je Njemačka

*Behiam - Globus, najstariji globus na svijetu. 1492/94
Foto: Jürgen Musoft, GNM, Nürnberg*

bila vjerski rascjepkana - tek se danas više ne smatra takvom - katolička katedrala u Kölnu bila je prije svega simbolom katoličke strane. Germanski nacionalni muzej, smješten je u protestantskom Nürnbergu, reklo bi se: bio je njegov ekvivalent.

Njemačka je savezna skupština 18. srpnja 1853. u Frankfurtu priznala novu ustanovu kao "nacionalno poduzeće", te se otada Muzej označuje kao Germanski nacionalni muzej. Ipak je prošlo još pet godina dok je

pronađeno mjesto za Muzej. Pozivi za pomoć u novčanim prilozima također su urodili uspjehom. Što u novcu, što u predmetima, pozivu su se odazvale privatne osobe, komune, kneževi i vlade od Nizozemske do Austrije. Inozemstvo, dakle Švicarska i Nizozemska, koje su nekoć pripadale Njemačkom Carstvu, osjećale su se zastupljenima te su stoga pružile zdušnu potporu. Germanski nacionalni muzej nije trebao biti ustanova koja će poznavati (buduće) granice, već je trebao dokumentirati kulturu pučanstva njemačkoga govornog područja neovisno o državnim granicama.

Napokon je 1857. Muzej pronašao privremeni smještaj u tornju nürnberškoga zoološkog vrta, a onda je bavarski kralj Ludwig II. novom Muzeju darovao prijašnji kartuzijanski samostan na južnom rubu Staroga grada. Usto je pomogao u izgradnji zgrade koja je služila kao vojni arsenal i stoga je bila devastirana.

Hans von Aufseß odredio je zadaće Muzeja smatrajući da valja napraviti "dobro sreden Glavni repertorij cjelokupnoga izvornog materijala za njemačku povijest, literaturu i umjetnost, zasad od najstarijih vremena do godine 1650". Pojam repertorija u njegovo je vrijeme bio vrlo moderan, stoga se vraća rasprava o snimanju stvarnog stanja pomoću elektroničke obrade podataka, danas vjerojatno slabo upotrebljive kao i prije 150 godina. Cilj je bio raščlaniti i srediti, prikupiti i učiniti raspoloživim cjelokupno znanje o povijesti, književnosti i umjetnosti. To se znanje sastojalo od knjiga, spisa i predmeta, dakle ne isključivo od umjetnina, ali i zgrada, koje se, doduše, nisu kompletno prenosile u Muzej, nego su trebale biti dokumentirane slikovno ili kopijama odnosno odljevcima.

Repertorij je prije svega zbirka utemeljena na podacima, manje na originalima. Tako je pri-

Kasnogotička skulptura u Germanskom nacionalnom muzeju. Arhandeo Rafael i mladi Tobija. Grupa Veit Stoß 1516. godina Foto: Jürgen Musoft, GNM, Nürnberg

jepis isprave, otisak pečata ili gipsani odljevci neke skulpture bio jednako vrijedan predmet zbirke, a tek danas možemo ponovno spoznati koliko su važni, primjerice, gipsani otisci iz sredine 19. stoljeća. Posve je razumljivo da se original braunschweigerskih lavova i danas nalazi u Braunschweigu, premda odljevci u Germanskome nacionalnom muzeju prikazuju taj kip bez ekoloških oštećenja posljednjih pedesetak godina. Neposrednu usporedbu brončanih vrata Hildesheima, Augsburga i Novgoroda omogućuje posjet Germanskome nacionalnom muzeju, gdje se navedeni gipsani odljevci nalaze jedan pokraj drugoga.

Problem Generalnog repertorija bio je - i jest - zahtjev da se sistematično obuhvati i zaključiti cjelokupnost svih izvora, neovisno o postavljanju konkretnih pitanja. Ma koliko bi bilo idealno raspolagati tolikim mnoštvom izvora i sačuvati odgovor na svako pitanje koje se

može zamisliti u svezi s povijesti i umjetnosti, iluzorno je zamišljati da se to može ostvariti čak i s približno prihvatljivim sredstvima. Ta se želja neće ispuniti čak ni u vijeku računala.

MUZEJ U SAMOSTANU

Prezentacija zbirke u srednjovjekovnom klausturu odgovarala je povijesnoj zadaći Muzeja. Jezgra Muzeja je kartuzijanski samostan osnovan godine 1380, čija je crkva posvećena 1383. Prostrani samostanski hodnik okružuje samostansku crkvu; dijelovi su ušćuvani i danas, a među njima i tri samostanske ćelije.

Sljedeća desetljeća bila su vrlo uspješna za Muzej. Iz svih njemačkih govornih područja stizali su pokloni ili posudbeni materijal koji je već opravdano pripadao njegovu rangu nacionalnog muzeja. Nakon što je 18. siječnja 1871. u Versaillesu proglašeno (drugo) Njemačko Carstvo, a pruskog kralja Wilhelma I. bavarski kralj Ludwig II. imenovao carem, službeno priznanje i potpora Nacionalnog muzeja očekivani su od cara i državnog sabora. Time je prihvaćena ideja da Nacionalni muzej ne treba imati sjedište u glavnom gradu Njemačkog Carstva nego dalje, u već uvelike poznatom gradu Nürnbergu. Nacionalni muzej bio pošteđen nacionalizma jer su davno prije toga osamostaljene države kao Nizozemska, Švicarska i Austrija novcem i predmetima službeno sudjelovale u izgradnji Muzeja, što je brižljivo protokolirano u redovitim izvješćima Nacionalnog muzeja.

ISTRAŽIVANJE I BIBLIOTEKA

Od samoga početka rada Muzeja istraživanje je bilo njegova važna zadaća. Još u prvim mjesecima skupljane su knjige i arhivska građa. Danas Muzej raspolaže velikim arhivom, dijelom dragocjenih srednjovjekovnih ispra-

va, arhivom za likovnu umjetnost koji prikuplja pisanu ostavštinu umjetnika i znanstvenika, među kojima primjerice i Franza Marca, ali nalazimo i spise ICOM-ova Komiteta za konzervaciju iz 1978. održanoga u Hrvatskoj, koji je organizirao Ivo Maroević. Biblioteka raspolaže s više od 560 000 knjiga i najveća je kulturno-povijesna biblioteka u Njemačkoj.

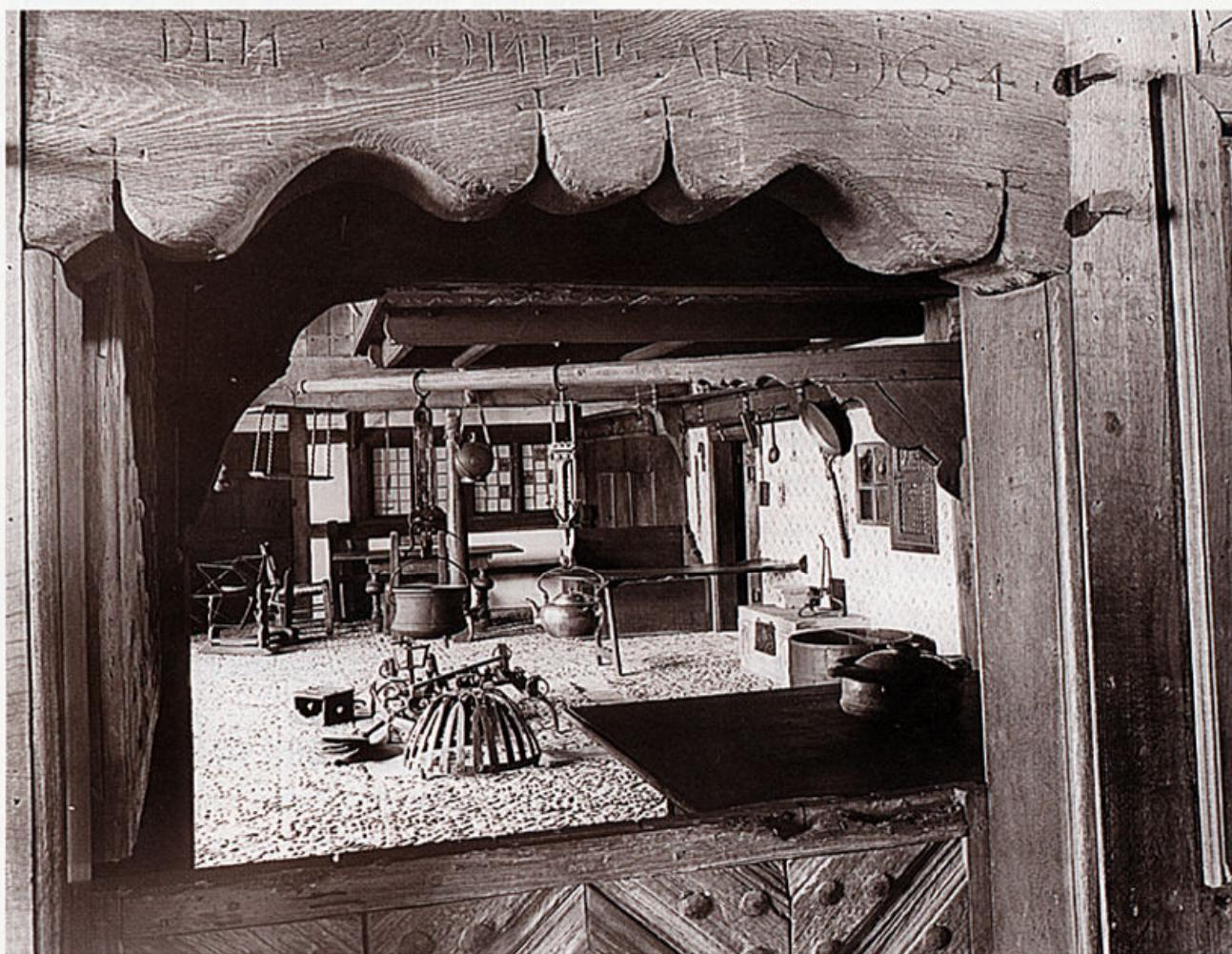
“Anzeiger” (Oglasnik). U njemu su prije svega bile obavijesti o nabavama i organizacijskim izmjenama u Muzeju, a kasnije se razvio u važan znanstveni časopis koji je dopunjen *Stručnim prilogima*. Od 1854. ta se izdanja objavljuju u vlastitoj “književno-umjetničkoj nakladi” Germanskoga nacionalnog muzeja, a time i u najstarijoj svjetskoj muzejskoj nakladi koja postoji i danas!

NAJSTARIJA EUROPSKA MUZEJSKA NAKLADA

Godinu dana nakon osnivanja, 1852, pojavio se prvi *Priručnik za poznavanje njemačkog starog doba*, u suradnji s izdavačkom kućom Friedrich Fleischer iz Leipziga, a od 1854. svake su godine objavljivane publikacije Muzeja, godišnje izvješće, spomenice i časopis

NASTANAK ZBIRKE

Skupljanje muzejske građe od samog je početka imalo temeljnu ulogu, pa je već prvi katalog iz 1855/56. sadržavao tisuću predmeta, kako originala tako i odljevaka. Skupljanje je vremenski bilo ograničeno na razdoblje srednjeg vijeka i ranoga novog doba, “do 1650”. Nekoliko godina nakon osnivanja Muzeja

Drveni trijem sjevernonjemačke kuće. Foto: Jürgen Musoft, GNM, Nürnberg

područje skupljanja proširilo se na prapovijest, zbog čega je Muzej svojedobno započeo žestoku raspravu i ušao u konkurenciju s Rimsko-germanskim centralnim muzejom u Mainzu, koji se dulje vrijeme odricao zbirke izvornih izložaka; dobivanjem velike privatne zbirke godine 1881. i u tome je preuzeta vodeća uloga (80-ih i 90-ih godina mogao se objaviti niz inventarnih kataloga sa svih područja povijesti umjetnosti i kulture).

Godine nakon 1871. nisu donijele temeljitu promjenu u radu Muzeja. August von Eßenwein bio je ravnatelj Muzeja od 1866. do 1892., a od 1894. do 1920. naslijedio ga je Gustav von Bezold. Oba su direktora postala poznata kao povjesničari arhitekture i graditeljstva; August von Eßenwein djelovao je kao arhitekt i istraživač arhitekture u Srednjoj Europi, na sličan način kao E. E. Viollet-Le-Duc u Francuskoj. Čak se i Mađarska u očuvanju spomenika poziva na Eßenweina kao svoga duhovnog poočima. Obojici direktora valja zahvaliti što se Germanski nacionalni muzej u biti nije više bavio skupljanjem kopija, prijepisa i odljevaka u smislu repertorija, nego se mnogo više posvetio originalima. Oni su u Muzej pristizali u velikom broju, i to ne samo zahvaljujući golemoj pomoći građana. Tako je Muzej za nekoliko desetljeća, zahvaljujući značenju svoje zbirke mogao obrazložiti zahtjev za nazivom Nacionalni muzej europskoga ranga. Danas se ne bi čak ni znatnijim novčanim sredstvima mogla sastaviti zbirka slične kvalitete. Direktorima se može zahvaliti što je postignuta snažna kulturno-povijesna orijentacija Muzeja, a izbjegnuta jednostrana i manje zorna, odnosno zorna ali manje izražajna orijentacija na povijest. U središtu skupljačke aktivnosti nije bila povijest događaja koja je u 19. stoljeću zanimala mnoge, nego "materijalna kultura". Slike, skulpture i umjetnički

obrt, prapovijesna građa, etnografski predmeti i glazbeni instrumenti, cehovska obilježja, običaji prava i trgovanja trebali su dokumentirati način života ljudi u prošlim epohama. Pritom nisu zanemareni ni aspekti gradnje kuća i arhitektura jer su oba direktora bila osobno zainteresirana za to područje.

Obojici je uspjelo proširenje i dogradnja Muzeja. No samo je jedna zgrada preživjela Drugi svjetski rat i rekonstrukciju nakon

Zlatna kugla iz Etzeldorfa. Foto: Jürgen Musoft, GNM, Nürnberg

1945: jugozapadno zdanje dovršeno 1902. u povodu jubileja Muzeja. To je jedino očuvano krilo koje je osobno projektirao jedan od direktora Muzeja, Gustav von Bezold, pri čemu mu je dobro došlo njegovo obrazovanje arhitekta. U prvobitnom stanju u prizemlju je ponajprije ostao trijem na stupovlju s tri lađe, djelomično još oličen izvornom bojom.

Nekoliko godina nakon proslave 50. oblje-

tnice pokazalo se da je Muzej opet premalen, te se prionulo projektiranju novog krila, zgrade galerije s novim glavnim ulazom sa sjeverne strane Muzeja (Kornmarkt). No time počinje povijest Nacionalnog muzeja u 20. stoljeću, što je zasebno poglavlje.

Zbirke su u 19. stoljeću postigle najvišu razinu. Muzej posjeduje brojne izložke koji su jedinstveni u svijetu ili imaju izrazito značenje. Muzejska građa nije postavljena kao povijesno-umjetnička, nju ne čine jedna galerija slika, jedna zbirka skulptura, jedna zbirka

Ernst Ludwig Kirchner: "Pijanac" (autoportret 1914/15) Foto: Jürgen Musoft, GNM, Nürnberg

umjetničkog obrta, zbirka glazbenih instrumenata i sl., nego su izložci u kontekstu, oni su međusobno povezani - dakle, slika umivaonika iz 16. stoljeća pokraj autentičnog umivaonika. Od najstarijega globusa u svijetu preko najstarijega džepnog sata u svijetu, zbirka obuhvaća toliko važnih izložaka kao što je najstarije europsko vatreno oružje (1399) ili jedina očuvana njemačka giljotina (početak 19. stoljeća).

KONSTRUKCIJA NACIONALNOGA I REGIONALNOG

Kad je u povodu jubileja Germanskog nacionalnog muzeja godine 1902. ponovno postavljana zbirka narodne umjetnosti, Muzej je dobio zbirku seljačkih soba, kao i bogatu zbirku narodnih nošnji. Obje imaju znakovito zajedništvo: čine sliku Njemačke sastavljene od brojnih regija, od Nizozemske preko Švicarske, koja tvori jedinstvo naroda. Danas bismo prezentirali sobu iz neke konkretne kuće i opremili ju pripadajućim namještajem iz istog mjesta i iste društvene sredine. U ono doba namještaj se prikupljao iz različitih društvenih slojeva i prostorno razbacanih regija, da bi se dobila što potpunija predodžba dotične seljačke sobe. Osobito je zanimljiva priča o sobi iz Hindeloopera. Jedna soba iz friško-nizozemskog mjesta Hindeloopena našla se oko 1870. na jednoj od svjetskih izložbi u Parizu, jedna se danas nalazi u nizozemskome muzeju pod vedrim nebom u Arnhemu, jedna je u Berlinu, a jedna u Nürnbergu. Narodna i, osobito, bogato dekorirana soba neodvojivo je pripadala fundusu jednoga muzeja.

Slično se pokazalo i s nošnjama koje je Muzej primio 1902. One su također po pravilu sastavljene od više dijelova odjeće različitih nosilaca. Njihova je zadaća bila predstaviti različite pokrajine njemačkoga govornog područja i time donekle prikazati Njemačku kao jedinstveni kulturni prostor. Ako se čovjek nije mogao identificirati s državom, mogao se makar pronaći u kulturi nacije zastupljene u Germanskom nacionalnome muzeju. Pritom nam se danas, nakon jednoga ili čak jednoga i pol stoljeća, može činiti simpatičnim da kultura služi kao temelj za identifikaciju a ne da se vojnom silom ostvari razvoj.

NACIONALNI MUZEJ KAO ZAKLADA

Germanski nacionalni muzej nije državni muzej nego zaklada javnih prava. Ne postoji ministar koji može imenovati ili smijeniti direktora Muzeja, koji može zahtijevati ili spriječiti neku izložbu. Utemeljene su političke zajednice kao izborna tijela kojima je zadaća odobravanje rada Muzeja i osobito zajedničkih tečevina, tako da i direktor Muzeja podliježe kontroli. No on je politički neovisan i u mnogim pitanjima može suvereno odlučivati. Njemačko zakladno pravo u tom smislu predviđa velike slobode, koje nemaju državni službenici u drugim europskim zemljama.

Istodobno, ta vrsta zaklade znači da su muzejski djelatnici državni namještenici ili službenici. Zakonski gledano, to znači da država zakladi posuđuje službenike. To također znači određenu sigurnost. Sve dok ne postoji rok vezan za radna mjesta znanstvenika, ravnatelj ili znanstvenik ne mogu doći u priliku da podilaze političarima kako bi - kao u Engleskoj ili nekim dijelovima Njemačke - nakon pet godina osigurali ponovni uspješni izbor. Odluke se donose na temelju stručnog znanja, što je vrlo bitan temelj za rad. Znanost i umjetnost u Njemačkoj imaju izrazito veliku samostalnost koja je zajamčena ustavom i koja je neizbježan temelj za rad.

Prevela Branka Lucarić

THE GERMANIC NATIONAL MUSEUM IN THE 19th CENTURY

The author studies the link between the creation of the nation state and cultural and historical programmes. Museums play an important role in this process. Ruling houses in Germany had significant private collections that were gradually presented to the public in Dresden, Berlin, Munich and Vienna, but there was no one collection that could present the entire German region. The Frankish nobleman Hans von Aufsess collected culturally and historically significant items in the Unteraufsess castle, and he is also credited with the founding of the Germanic National Museum in Nürnberg on August 17th 1852 in the rooms of the Carthusian monastery that was donated to the museum by the Bavarian king Ludwig II. The aim of the museum was to document the culture of the people in the German-speaking area regardless of boundaries, as well as to draw up a general list of holdings for German history, literature and art. The directors of the museum August von Essenwein and Gustav von Bezold expanded and made additions to the museum, while retaining the cultural and historical orientation of the museum.

The museum holds the largest cultural and historical library in Germany with more than 560.000 volumes as well as exceptionally valuable archives, and it publishes the oldest museum periodical.